

Міжнародна конференція «Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід»
21 - 24 листопада 2017 р., м. Відень, Австрія

1. Качан Є.П. Регіональна економіка. Підручник/ Качан Є.П.- К.: Знання, 2011. – С. 248-249
2. Лугова В.М. Науковий потенціал ВНЗ України та результативність його використання / В.М. Лугова// Економіка та суспільство. – 2017. - № 8. – С. 555
3. Сафонова В.Є. Проблеми розвитку інноваційного потенціалу вищої школи в умовах розбудови національної інноваційної системи України / В.Є. Сафонова // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. – 2011. – № 2. – С. 177–183.
4. Статистичний збірник «Наукова та статистична діяльність України за 2016 рік » [Електронний ресурс] // Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

**ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ РИЗИКІВ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО
МОДЕЛІ СУЯ ВНЗ ЗА ВИМОГАМИ ДСТУ ISO 9001:2015**

*Аспірант А.П. Волівач, проф., докт. техн. наук Г.І. Хімічева
Київський національний університет технологій та дизайну,
м. Київ, Україна*

Стратегічною метою діяльності ВНЗ, на сучасному етапі розвитку країни є його конкурентоспроможність на внутрішньому і міжнародному ринках надання освітніх послуг, ключовим елементом яких є навчальний процес. Згідно [1], навчальний процес – це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому або кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти. А це в свою чергу, потребує постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін науково-технічного прогресу, в умовах ринкової економіки.

Проте, як доводить світовий досвід, для досягнення цієї мети, ВНЗ необхідно впроваджувати в свою діяльність принципи і підходи міжнародних стандартів серії ISO 9000 (зокрема ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT) «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів» [2]. Цей стандарт регламентує основні вимоги до побудови системи управління якістю (СУЯ) організацій та надає їм можливість реалізувати свої цілі, щодо задоволення потреб, очікувань замовників та зацікавлених сторін їх продукцією та послугами.

Слід зазначити, що одним із найбільш затребуваних стандартів серії ISO 9000 є стандарт версії ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги» [3]. Він побудований на принципах ризик-орієнтованого

мислення, направлено на розуміння середовища організації під час планування та впровадження процесів СУЯ, з метою попередження негативного впливу на досягнення запланованого результату.

Використання стандартів [2; 3] дозволяє впроваджувати нові підходи до надання освітніх послуг, зокрема навчального процесу, з урахуванням сучасних вимог ринку праці та вимог європейського простору вищої освіти. Саме тому вони широко застосовуються в світовій практиці для покращення діяльності та підвищення іміджу ВНЗ.

В роботі [4, с. 62], на базі процесного підходу колективом авторів запропонована рекомендаційна модель СУЯ ВНЗ (рис. 1). Наведена модель побудована на вимогах стандарту ISO 9001, з урахуванням специфіки діяльності навчального закладу.

Як видно з рис. 1, ця модель включає 10 ключових процесів, кінцевим результатом освітньої діяльності ВНЗ яких є – «випуск продукції» – фахівець певного кваліфікаційного рівня. Наведений процес складається із семи складових, що значною мірою визначають якість підготовки випускника і ступінь його задоволення та задоволення інших зацікавлених сторін. Відповідно до цієї моделі успішне функціонування ВНЗ можливе за умови чіткого визначення потреб споживачів та оцінювання рівня їх задоволення результатами навчання за рахунок встановлення надійного зворотного зв'язку і постійного поліпшення якості підготовки. Три інших процеси «відповідальність керівництва», «управління ресурсами», «вимірювання, аналіз і поліпшення» – допоміжні і забезпечують належну організаційну підтримку основного інтегрованого процесу «випуск продукції» [4].

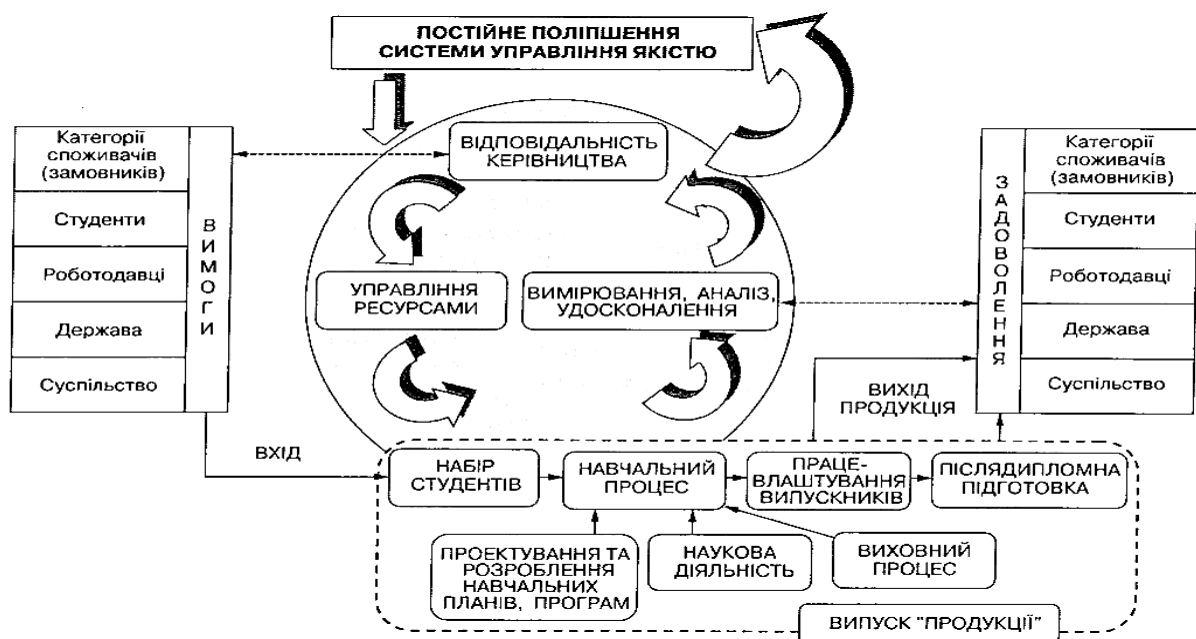

Рисунок 1 – Модель СУЯ ВНЗ

Нажаль, наведена модель СУЯ ВНЗ не дає повного уявлення про фактори і причини виникнення ризиків, зокрема їх впливу на навчальний процес. Введення в Україні в дію нової версії стандарту ДСТУ ISO 9001:2015, побудованого на принципах ризик-менеджменту, дає можливість більш детально обґрунтувати та визначити фактори впливу на ризики освітньої діяльності, у тому числі на навчальний процес, що є актуальним під час проведення реформ вищої освіти.

Від якості навчального процесу залежить якість підготовки випускника (як кінцевого продукту ВНЗ), з відповідними набутими результатами навчання (знань, умінь та навичок), що впливатимуть на формування загальних та спеціальних компетентностей. Враховуючи вище наведене на рис. 2, на базі вимог стандарту [3], розділу 0.3 «Процесний підхід», пункту 0.3.1 «Загальні положення» авторами запропонована рекомендаційна схема базового навчального процесу ВНЗ.

Особливістю даної схеми є визначення факторів ризику навчального процесу, з урахуванням взаємодії усіх його елементів. При цьому, на схемі представлено навчальний процес ВНЗ для здобуття двох рівнів вищої освіти (ВО): 1 – перший «бакалаврський» та 2 – другий «магістерський» в рамках обраної спеціальності. Такий підхід дозволяє враховувати швидкоплинні вимоги категорій споживачів (замовників) – джерела входів, при умові задоволення потреб категорії споживачів (замовників) – одержувачів виходів.

Згідно наведеної схеми (рис. 2), навчальний процес складається з наступних елементів:

- попередні процеси (*джерела входів*);
- матеріально-технічні та інформаційні ресурси (*входи*);
- результати набутих кваліфікацій (*виходи*).

У випадку ефективного проведення навчального процесу, ВНЗ отримає фахівців, з набутими результатами умінь і знань. Так, фахівці шостого кваліфікаційного рівня – 1 (рис. 2) набудуть теоретичні знання та практичні уміння і навички, достатні для успішного виконання професійних обов'язків за обраною професією [5], в свою чергу фахівці сьомого кваліфікаційного рівня – 2 (рис. 2) отримають поглиблені теоретичні та практичні знання, уміння, навички за обраною спеціальністю, загальних засад методології наукової або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для виконання завдань інноваційного характеру, відповідно до рівня професійної діяльності [5].

- наступні процеси (*одержувачі виходів*).

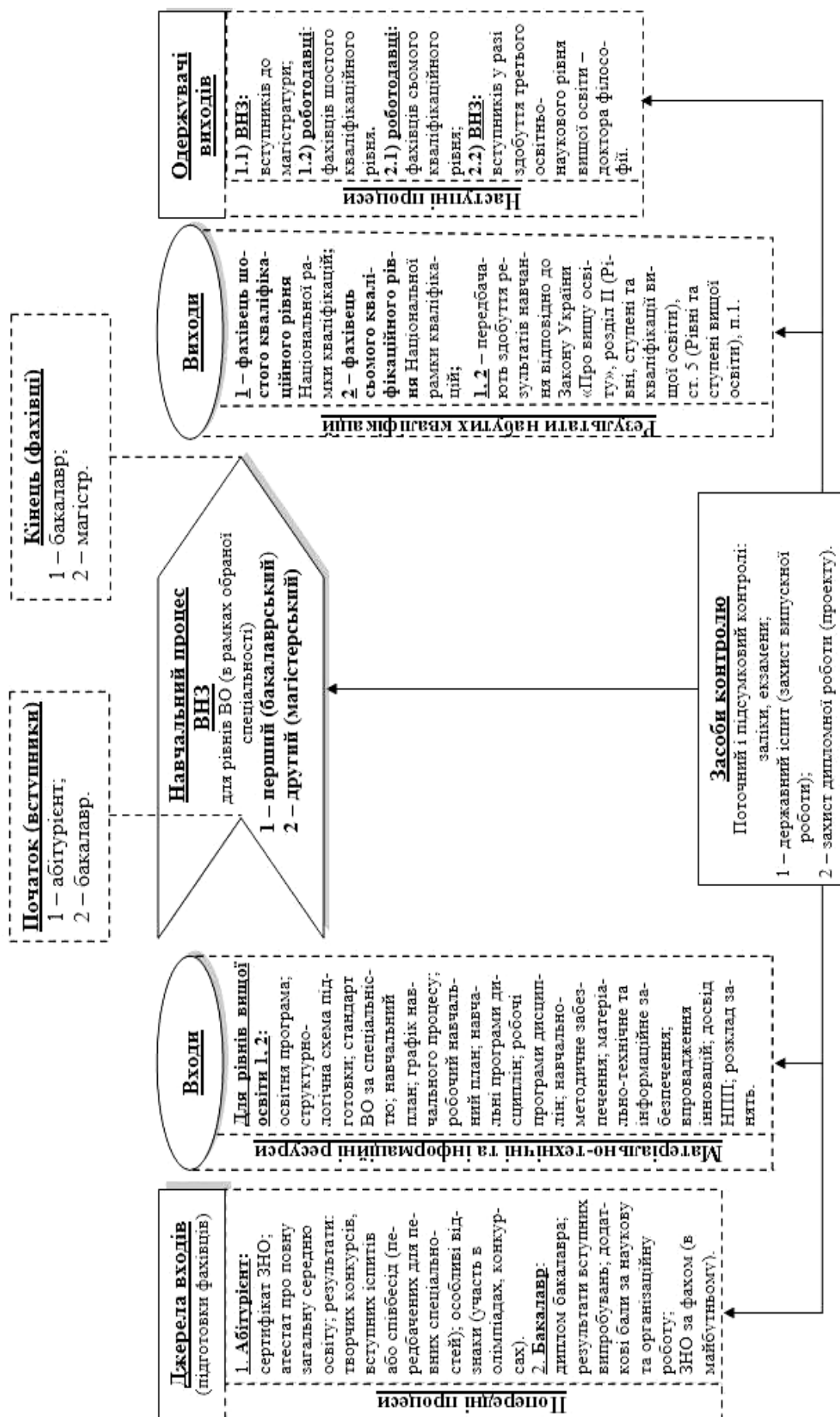

Рисунок 2 – Рекомендаційна схема базового навчального процесу ВНЗ

Дані процеси передбачають результати освітньої діяльності для таких категорій споживачів, як ВНЗ та роботодавці. При цьому, по закінченню першого (бакалаврського) рівня: ВНЗ отримають бакалавра у ролі вступника до магістратури; роботодавці – фахівців шостого кваліфікаційного рівня, з набутими результатами навчання; по закінченню другого (магістерського) рівня: роботодавці отримають фахівців сьомого кваліфікаційного рівня з поглибленими результатами навчання, а ВНЗ – магістра, потенційного вступника до аспірантури на третій науковий рівень ВО – доктора філософії.

Для отримання позитивних результатів у схемі передбачено спеціальні засоби контролю, такі як поточний та підсумковий.

В ході досліджень даної схеми базового навчального процесу ВНЗ та результатів досліджень наведених у роботі [6], було визначено фактори ризиків та обґрунтовано наслідки їх впливу на навчальний процес, таблиця 1.

Таблиця 1 – Ризики навчального процесу згідно ДСТУ ISO 9001:2015

Вид ризику	Наслідки впливу ризику
1	2
<i>Попередні процеси (джерела входів)</i>	
<i>1. Ризики для абітурієнта, що виникають під час вступу до ВНЗ</i>	
<i>1.1 При вступі на перший (бакалаврський) рівень</i>	
недостатня поінформованість серед населення про створення особистого кабінету та подачу електронних заяв, при вступі до ВНЗ; збій ЄДЕБО під час подачі електронної заяви до ВНЗ;	абітурієнт втрачає: можливість подачі та оформлення електронних заяв до ВНЗ та прийняття участі у конкурсі при вступі; заява може бути не сформованою;
відсутність Інтернет мережі для подачі електронної заяви;	втрата можливості сформулювати та зареєструвати заяви у вказані терміни;
невірно виставлений пріоритет під час подачі електронної заяви;	втрата можливості потрапити на необхідну спеціальність (включаючи бюджетні місця); низька ймовірність навчання на бюджеті;
низький середній бал атестату про повну середню освіту;	
низькі бали ЗНО;	
високий прохідний бал під час зарахування;	неспроможність оплатити контракт;

Продовження табл.1

1	2
невірно вибраний перелік дисциплін для проходження ЗНО;	
низькі результати під час: творчих конкурсів, вступних іспитів або співбесід;	
обмежений ліцензований обсяг;	
зменшення кількості бюджетних місць, навчання за контрактом;	
недостатня поінформованість про ВНЗ, та спеціальності.	ймовірність неправильного вибору спеціальності та ВНЗ.
<i>1.2 При вступі на другий (магістерський) рівень</i>	
низький середній бал диплому бакалавра;	втрата можливості здобувати освіту 2-го (магістерського) рівня;
низькі результати вступних випробувань;	втрата можливості продовжувати навчання;
відсутність додаткових балів за наукову та організаційну роботу (в межах ВНЗ, де продовжується навчання);	низька ймовірність навчання на бюджеті;
низькі результати ЗНО для певних спеціальностей;	ймовірність навчання на контрактній основі;
обмежений ліцензований обсяг;	неспроможність сплачувати контракт;
зменшення кількості бюджетних місць;	роботодавці недоотримують фахівців 7-го кваліфікаційного рівня;
вступ на неспоріднену спеціальність;	недостатній рівень знань з обраної спеціальності;
вступ до інших ВНЗ;	втрата контингенту для попереднього ВНЗ;
не подача заяв на певні спеціальності.	для ВНЗ – закриття певної спеціальності; для роботодавців – недоотримання певних спеціалістів.
<i>Матеріально-технічні та інформаційні ресурси (входи)</i>	
<i>2. Ризики освітньої діяльності</i>	
<i>2.1 Ризики у процесі навчання для 1,2 рівнів освіти</i>	

Продовження табл.1

1	2
недотримання вимог освітньої програми; різна готовність абітурієнтів при вступі; низький рівень набутих знань під час базової шкільної освіти;	в ході навчання будуть отримані різні очікувані результати (набуті компетентності);
навчальний план не передбачає на 1-му курсі дисциплін пов'язаних зі спеціальністю;	студенти не отримують необхідних загальних та спеціальних компетентностей;
відсутність дисципліни на 1-му курсі «Введення у спеціальність»;	
невиконання графіку навчального процесу;	
сформований перелік дисциплін у навчальному плані не в повній мірі відтворює спеціальність;	
наповнення навчальних та робочих програм з дисциплін не дозволяє отримати необхідні результати теоретичних та практичних знань, умінь та навичок;	
невідповідність науково-педагогічних працівників (недостатній досвід роботи за спеціальністю);	
недосконале навчально-методичне забезпечення (підручники, конспекти лекцій, методичні розробки до: лабораторної, практичної, самостійної, індивідуальної робіт та ін.); недостатнє використання Інтернет-ресурсів;	недоотримання студентами практичних загальних та спеціальних компетентностей, теоретичних та практичних навиків роботи;
недостатнє матеріально-технічне та інформаційне забезпечення (відсутність обладнання з використанням ІТ, сучасних лабораторних установок та ін.);	
недосконале впровадження інновацій в навчальний процес (не залучення студентів до наукової роботи: участі в олімпіадах; конкурсах; виставках; конференціях; стартапах та ін.).	неможливість перейти на рівень магістратури; зменшення конкурентоспроможності випускника.

Продовження табл.1

1	2
<i>2.2 Ризики, що виникають під час використання дисциплін вільного вибору студентів, що розширюють загальні компетентності – блок ДВРЗК [7]</i>	
<i>2.2.1 Ризики спричинені діями студентів</i>	
несвідомий вибір дисципліни; відсутність зацікавленості під час вибору дисципліни блоку ДВРЗК; неможливість переобрання дисципліни на початковому періоді відвідування занять.	неотримання студентом очікуваного результату від набутих загальних компетентностей обраної вибіркової дисципліни.
<i>2.2.2 Ризики, що виникають під час організації навчального процесу зі сторони діяльності ВНЗ</i>	
недостатня поінформованість студентів (особливо 1-го року навчання), щодо дисциплін вільного вибору, що формують загальні компетентності; набір вибірових дисциплін, що не в повній мірі відтворює загальні компетентності; неможливість введення дисципліни в навчальний процес через малу чисельність студентів, які її обрали.	неотримання студентом очікуваного результату від набутих загальних компетентностей обраної вибіркової дисципліни; втрата навантаження кафедрами, в разі не набору групи студентів.
<i>2.3 Ризики, що виникають під час використання дисциплін вільного вибору студентів, що розширюють спеціальні компетентності – блок ДВСПП</i>	
не обґрунтовано сформований перелік дисциплін вільного вибору студентів, блоку ДВСПП.	неотримання студентом очікуваного результату від набутих спеціальних компетентностей обраної вибіркової дисципліни.
<i>Результати набутих кваліфікацій (виходи)</i>	
<i>3. Ризики на виході для 1, 2 рівнів освіти</i>	
невиконання студентом навчального (робочого) плану;	відрахування студентів за неуспішне навчання; для ВНЗ – втрата контингенту; для роботодавців недоотримання певних спеціалістів;
незадовільні результати підсумкового контролю;	

Закінчення табл.1

1	2
невідповідність результатів навчання (рівня набутих: знань, умінь, навичок, результатів загальних та спеціальних компетентностей, на різних етапах здобуття освіти випускником ВНЗ).	роботодавці отримують спеціалістів з низьким рівнем набутих загальних та спеціальних компетентностей.
<i>Наступні процеси (одержувачі виходів)</i>	
<i>4. Ризики для ВНЗ та роботодавців</i>	
неотримання студентом диплому, через невиконання навчального плану; рівень набутих випускником знань не відповідає вимогам роботодавців; випускники не готові до самореалізації знань набутих у ВНЗ;	недоотримання роботодавцями необхідних спеціалістів (можлива втрата потенційного кваліфікованого персоналу, що приведе до скорочення об'ємів виробництва);
невиконання плану набору докторів філософії.	для ВНЗ втрата контингенту, під час вступу до аспірантури.

Висновки: таким чином, проведені дослідження, з урахуванням вимог міжнародного стандарту ДСТУ ISO 9001:2015, дозволили запропонувати схему базового навчального процесу та на її основі структурувати ризики освітньої діяльності. Практичне застосування наведених у статті механізмів та інструментів визначення факторів ризиків забезпечує підвищення якості освітньої діяльності ВНЗ та сприяє підготовці висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця, затребуваного на зовнішньому та внутрішньому ринку праці.

Посилання

1. Гусарєв С.Д. Юридична деонтологія (основи юридичної діяльності). Навчальний посібник. / С.Д. Гусарєв, О.Д. Тихомиров. / К.: Знання, 2005. – 655 с.
2. ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT) «Системи управління якістю (Основні положення та словник термінів)». – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 45 с.
3. ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю (Вимоги)». – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 22 с.
4. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика / О. І. Волков, Л. М. Віткін, Г. І. Хімічева, А. С. Зенкін. – Київ: Наукова думка, 2006. – 302 с.

5. Закон України «Про вищу освіту» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

6. Волівач А.П. Застосування стандартів ISO 9001:2015 для визначення ризиків ВНЗ / А.П. Волівач, Г.І. Хімічева // Качество, стандартизация, контроль: теория и практика: Материалы 17-й Международной научно-практической конференции, 04–08 сентября 2017 г., г. Одесса. – Киев: АТМ Украины, 2017. – с. 54 – 56.

7. Волівач А.П. Аналіз можливих ризиків при виборі студентом дисциплін блоку ДВРЗК / А.П. Волівач, Г.І. Хімічева // Тези доповідей XVI Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів, «Наукові розробки молоді на сучасному етапі», 27–28 квітня 2017 року, м. Київ, КНУТД – том 2, с. 266 – 267.

ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ УСТАНОВАМИ ТА ПРОЕКТАМИ»

*Викладач М.М. Головченко, доц., канд.філ. наук Ю.В. Данькевич,
старший викладач Ю.М. Кобиліна,
Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

У сучасному навчальному процесі підготовки магістрів-документознавців провідне місце відведено дисципліні «Управління інформаційними установами та проектами». Основне завдання курсу – поглибити та розширити знання студентів про можливості сучасних інформаційних установ, відштовхуючися від розуміння того, що ними є не лише підприємства, а й навчально-освітні заклади, музеї, бібліотеки тощо.

На актуальність дослідження діяльності та управління інформаційними установами, специфіку роботи з інформацією та вміння грамотно, логічно і доступно її донести, уникаючи двозначності, дотримуючись чинного законодавства у ґрунтовних працях, зокрема, вказували І.В. Арістова, Є.О. Бережний, Л.І. Біловус, А.Г. Дерев'янка, О.Г. Осауленко та інші.

Так, Л.І. Біловус у навчальному посібнику «Управління та організація діяльності інформаційних установ» (Тернопіль, 2010) вказує на тому, що «інформаційна установа — установа, фірма, корпорація, виробниче об'єднання, організація, що здійснює збирання, обробку, розробку, постачання та реалізацію інформаційних продуктів і послуг, включаючи, якщо потрібно, авторський нагляд та інформаційне обслуговування споживачів, впливає на формування витрат інформаційного виробництва,